

Waar stichtte Karel de Eenvoudige het graafschap Holland?

Pladella Villa: Bladel-Netersel of een plaats niet ver van Soissons?

Twee recente zaken vroegen weer aandacht voor de kwestie waar Karel de Eenvoudige in 922 of 923 een schenking aan Egmond deed waardoor het graafschap Holland gesticht kon worden. In Bladel-Netersel werd op een belangrijke plaats archeologisch onderzoek verricht en Kees Nieuwenhuijsen (in 2011 spreker op een SEM-symposium over: *Vroegmiddeleeuwse wetgeving. De geografie van de Lex Frisionem*) kwam met twee publicaties waarin Pladella Villa ter sprake kwam.

Archeologisch onderzoek

Een archeologische aanwijzing voor Pladella Villa zou kunnen zijn het vinden van een gebouw dat rond 900 gedateerd kan worden. Het dorp Netersel bij Bladel heeft een Carolus Simplex-plein en dat getuigt van een zekere hoop op een roemrijk verleden. Netersel wordt in 1219 voor het eerste genoemd en behoorde tot het ridderlijke familie Volcart. Wouter Volcart deed in 1295 afstand van Netersel (in de parochie van Bladel) ten behoeve van de Hertog van Brabant, en die verkocht het dorp circa 1340 aan de abdij van Postel. De archivaris van deze Abdij, Ignatius Welvaarts, verdiepte zich 550 jaar later graag in het verleden van Bladel en Netersel: het Pladella Villa van Karel de Eenvoudige.

Aangestoken door de mogelijkheid van Pladella Villa in Netersel was J.H. Holwerda in 1924 actief om dat gebouw op te sporen en kwam hij uit bij een verdwenen stenen huis of kasteel in Netersel (1). Holwerda was een museum-archeoloog, namelijk bij het Rijksmuseum van Oudheden in Leiden. Hij vond graag wat hij vanuit historische bronnen dacht te weten. Dat hij een erudiet persoon was die goed kon schrijven, noteer ik er graag even bij. Maar zijn neiging vanuit vooroordelen te werken en zaken onjuist voor te stellen leidde tot pijnlijke misvattingen, zoals onder meer aangetoond is door archeoloog Leo Verhart. Holwerda's vader was directeur van het RMO en hij werd na de nodige strubbelingen ook in die positie benoemd. Een duidelijk geval van nepotisme. Fouten bij de opgraving van Arentsburg leidden tot een zwaar conflict met archeoloog Albert Egges van Giffen, die juist archeologisch onderzoek een zelfstandige positie wilde geven. Holwerda kwam in Netersel geen Pladella Villa tegen, wel een stenen huis / kasteel (van de familie Volcart?) uit de 13e eeuw.

Dr. J.H. Holwerda

In Bladel werd sinds 1986 enig archeologisch onderzoek verricht aan het Pastoor Daniëlspad. Daarbij trof men grondsporen aan van drie houten huizen en twee schuurtjes, waarschijnlijk van rond 1100, en enkele waterputten die scherven bevatten van voorwerpen die van oudere datum waren. Dat er in de tiende eeuw (houten) bewoning ter plaatse was, lijkt vast te staan, en dat ondersteunde de mogelijkheid van een Pladella Villa in Bladel. Nico Roymans bracht in zijn studie *Op zoek naar Pladella Villa (2)* naar voren dat de villa (een versterkte boerderij) waarschijnlijk daar in de buurt gestaan kan hebben. Een mogelijkheid, niet meer en niet minder.

Prof. Dr. Nico Roymans

In september-oktober 2018 zijn in Netersel bij een opgraving sporen gevonden van de oude Kapelhoeve of Grootte Hoeve, die tot 1648 toebehoorde aan de abdij van Postel (3). Deze hoeve hoorde al vanaf de 14e eeuw bij het naast gelegen burchterrein met Stenen Huys en kapel. Het Stenen Huys lag ten zuidwesten van de kapel. Dit omgrachte gebied is de kern van het middeleeuwse Netersel. De langgevelboerderij die hier tot voor kort stond en dateerde uit 1956 was precies gesitueerd op de oudere bebouwing die op de kaart van 1832 zichtbaar is en die deel uitmaakte van de Kapelhoeve. Uit het archeologisch onderzoek blijkt dat direct onder de betonvloeren van de gesloopte boerderij uit 1956 nog volop oude funderingsmuren, kelders en mest-putten aanwezig waren. De veelvuldig hergebruikte oude stenen in de funderingen dateren zeker tot in de 17e eeuw. Opvallend is de diepte van de funderingen die soms wel tot een meter reikte. Er werd bij één van de funderingsmuren van een boerderij een aanzet van een spaarboog gevonden, een bouwwijze die je eigenlijk alleen bij kastelen en vestingwerken tegenkomt. Ook het nieuwe onderzoek opent geen perspectief op Pladella Villa.

Er zijn Bladel en Netersel tot nu toe geen bouwsporen gevonden die te dateren zijn in de vroege Middeleeuwen en wel in de archeologisch meest duistere periode, namelijk de tijd van de Karolingische dynastie waartoe ook Karel de Eenvoudige hoorde. Het vinden van zo'n locatie zou natuurlijk nog geen bewijs zijn voor de aanwezigheid van Karel de Eenvoudige (4), maar laat open dat er een mogelijkheid is. Van de idee dat er in de tiende eeuw al een stenen gebouw in Bladel of omgeving gestaan zou hebben, moeten we vooralsnog (?) afstand nemen.

Historisch onderzoek

Viel er archeologisch gezien hierdoor een historisch luchtkasteel in duigen? Enkele belangrijke historici hadden zich immers intensief met deze zaak bezig gehouden, en aangenomen en verdedigd dat Netersel het oude Pladella Villa was. We kunnen noemen Floris Prims, stadsarchivaris van Antwerpen en de Norbertijn Ignatius Welvaarts, archivaris van de abdij van Postel die in de jaren voor 1890 een *Geschiedenis van Bladel en Netersel* (5) schreef. Kroniekdichters als Jacob van Maerlant en Melis Stoke hadden Pladella Villa al aan Bladel gekoppeld, en Netersel ligt daar tenslotte vlakbij. Erg bekend is de volgende passage uit de *Rijmchronijk* van Melis Stoke (circa 1200) :

Ghegeven in ons heren jaer
Achte hondert ende daernaer
Driwerf twintich ende drie mede
Tote Bladele tere stede
Dat een dorp is ende so heet
Neghen daghe als ment weet
Voor middezomer sinte Jans dach
Als sine gheboernesse lach.

Een foute datering van Melis Stoke; zo dadelijk licht ik die toe.

Ignatius Welvaarts schreef een aparte brochure over *De Huizinge der Frankische Vorsten te Netersel onder Bladel* (6). Dr. August Snieders publiceerde in 1881 zijn historische roman *Villa Pladelle, de Giftbrief van 't jaar 922* (7). Met zijn vlotte pen en in zijn romantische stijl vertelt hij over de strijd tussen de burchten Grimma Herna en de koninklijke burcht van Netersel. Grimma Herna was Vikingen-bezit en in Netersel waren de Franken gevestigd. De strijd begint in 922 als Karel de Eenvoudige Pladele in Netersel bezoekt. De heidense Vikingen hebben een kind geschaakt van de eigenaren van de Neterselse villa. Grimma Herna (te zoeken richting Hulsel) wordt dan door de Franken in brand gestoken en hun hoofdman Hark vermoord. Maar drie jaren later komt de wraakoefening: de Frank Hagene, de eigenaar van de Neterselse burcht, ontsnapt daarbij aan de dood door het optreden van een monnik en een priester. De katholieke kerk voelde niets voor 'oog om oog, tand om tand', laat Snieders op deze wijze weten. Karel de Eenvoudige werd overigens in 923 van de troon gestoten en hij overleed in 927 (4).

H. Camps heeft in zijn *Oorkondenboek van Noord-Brabant* (8) ook een oorkonde opgenomen die hij met Bladel in verband bracht. Het is een (Echternachs afschrift van een) oorkonde die uit 922 zou stammen en waarin staat dat Karel de Eenvoudige Diederik, de graaf van Holland, gronden en goederen schenkt. Plaats

vabn uitgifte: Pladella Villa, door Camps opgevat als Bladel. De toewijzing van Camps is minstens door vier onderzoekers bestreden: Gottfried Wilhelm von Leibnitz (1703), Balthasar Huydecoper (circa 1740), Albert Delahaye (1960) en Kees Nieuwenhuijsen (2016 en 2018).

Gottfried Wilhelm von Leibnitz (1646-1716)

Rond het jaar 1700 noteerde de beroemde filosoof-wiskundige Gottfried Wilhelm von Leibnitz (9) dat Karel de Eenvoudige de schenkingsakte alleen maar getekend kon hebben vlak na de door hem verloren slag bij Soissons, namelijk op 23 juni 923, enniet ver van Soissons. Het betreft een stuk waarin Leibnitz de juridische en morele juistheid van de expeditie van Karel de Eenvoudige bespreekt.

Prof. Dr. G.W. Leibnitz

Balthasar Huydecoper 1695-1778

Letterkundige Huydecoper (10) was ook tot dit inzicht gekomen door zijn bezorging van het werk van Melis Stoke in 1772. Hij zocht Bladoldi villa in het dorpje Bienville vlak bij Compiègne, op de westelijke oever van de Oise, circa 35 km van Soissons of op een plaats in Noord-West-Frankrijk, namelijk een plaats Bladoldi Villa in het land van Beauvais, een plaats die ook genoemd wordt in een oorkonde van Karel de Kale. Dominee Stephanus Hanewinkel citeerde Huydecopers bevinding in 1799 in zijn *Reize door de Majorij* (11).

Dr. B. Huydecoper

Ds. Stephanus Hanewinkel

Albert Delahaye 1915-1987

Albert Delahaye hield 50 jaar geleden staande dat het Pladella Villa uit de oorkonde van Karel de Eenvoudige, koning van West-Francia (= ongeveer

Frankrijk) niet ons Bladel was maar een verschrijving van Bladolda Villa dat de plaats Blacourt in de regio Oise is (12). Melis Stoke en Camps hielden het op Bladel maar Leibnitz, Huydecoper en Delahaye op een plaats in Noord-Frankrijk. Of zitten beide partijen er naast? Delahaye gaat er overigens vanuit dat de betreffende oorkonde vals is, omdat in zijn visie op de geschiedenis van de vroege Middeleeuwen een Nederlands Pladella Villa (Bladel-Netersel) onmogelijk is.

Albert Delahaye

Kees Nieuwenhuijs

En nog recenter is het een ontdekking van Kees Nieuwenhuijsen. In zijn boek *Strijd om West-Frisia. De ontstaansgeschiedenis van het graafschap: 900-1100* uit 2016 (13) beschrijft hij in de passage over *De oorkonde van 15 juni 923* Bladel in 922 kan niet juist, omdat Karel toen in Noord-Frankrijk vocht en de te overbruggen afstand naar Bladel veel te groot was, een onmogelijkheid. Nieuwenhuijsen volgt Leibnitz die aangaf dat het tekenen van de akte plaats vond pal na de slag bij Soissons op 15 juni 923. En dat de plaats van handeling niet ver van Soissons gezocht worden. Nieuwenhuijs vatte zijn visie bondig samen in *Holland. Historisch Tijdschrift* (14) 2018 nr. 4 ,p. 217-227): *Het ontstaan van het graafschap Holland. Twee oude bronnen opnieuw bezien.*

Karel de Een-voudige

Karel hoort thuis in de Karolingische dynastie; zijn voorgangers waren: Karel Martel (715-741), Pepijn de Korte (741-768), Karel de Grote (768- 814),

Lodewijk de Vrome (813- 840), Karel de Kale (875- 877), Lodewijk de Stamelaar (877- 879) en Karel de Eenvoudige (893- 923). De dynastie eindigde in 987 ⁽¹⁵⁾. Karel valt wel buiten de door de groep Zeitensprünge (Heribert Illig) voorgestelde periode van mythische geschiedenis, dat isvoornamelijk de periode van circa 620 tot circa 910. Dit vanwege de discrepantie tussen historische bronnen en archeologische vondsten en bevindingen . Volgens Heinsohn ⁽⁴⁾ is er geen enkele verschil tussen de afbeeldingen en het taalgebruik op de munten die aan Karel de Grote, Karel de Kale en Karel de Eenvoudige toegeschreven worden. Het is volgens hem veel aannemelijker om Karel de Een-voudige te zien Karel de Enige.

Prof. Dr. Dr. Gunnar Heinsohn

De schenkingsoorkonde wordt gedateerd in 921, 922 en 923. 921 zal wel een vergissing zijn van Gerrit Beex ⁽¹⁶⁾ en voor 923 kiezen Lebnitz en Nieuwenhuijsen , het jaar van de slag bij Soissons. Maar er is een probleem. De echte oorkonden-deskundigen kiezen voor 922. Dat is na te lezen in oorkonde nr. 20 bij H. Camps ⁽⁸⁾ die verwijst naar oorkonde nr. 28 in *Het Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299* van A.C.F. Koch ⁽¹⁷⁾. Dit gegeven maant toch tot voorzichtigheid.

De kans dat niet Bladel maar een locatie in Frankrijk aangewezen moet worden acht ik groot, maar enige terughoudendheid lijkt me wel gerechtvaardigd. Ik ⁽¹⁸⁾ stel dan ook voor dat we de straatnaamborden van het Carolus Simplexplein in Netersel niet gaan verwijderen in het kader van de beweging ‘Geschiedenis die

we niet meer willen hebben'. De gemeente Bladel met zijn weldoordachte Erfgoedverordening van 2017 zal zeker de nodige omzichtigheid in acht nemen.

Carolus Simplex

922 j u n i 15 Bladel: Enkele citaten uit de toelichting

Koning Karei III schenkt, op voorspraak van graaf Hagano, aan Diederik I de kerk van Egmond met alle toebehoren van Swithardeshaga tot F o r t r a p a e n K i n n e m . Origineel niet voorhanden; er zijn een aantal Afschriften en Drukken.

Dit is de tweede van vier koningsoorkonden die door de graaf van Holland in bewaring waren gegeven aan de abdij van Egmond. Lange tijd is zij beschouwd als de oudste van de vier. De aanleiding hiervoor lag in het feit, dat het origineel van deze oorkonde geen incarnatiejaar behelsde, hetgeen trouwens bij minder plechtige oorkonden van de Westfrankische koning Karei de Eenvoudige regel was. Dit had op een gegeven ogenblik tot gevolg, dat men deze oorkonde, in plaats van aan Karei III de Eenvoudige, toeschreef aan Karei II de Kale. Op zoek naar het precieze jaartal der oorkonde liet men zich toen verder vooral leiden door de gegeven indicatie. Zo kwam men terecht bij 863, een jaartal dat wij voor het eerst aantreffen in een 12e-eeuwse marginale aantekening in het handschrift van de A n n a l e s E g m u n d e n s e s .

Op een bepaald moment, in of omtrent de 12e eeuw, heeft een afschrijver dit jaartal tijdens het kopiëren of naderhand in de tekst geschoven. Alle nog voorhanden afschriften vertonen deze interpolatie. De kerk van Egmond. De oorspronkelijke oorkonde zou deze kerk niet hebben genoemd: .Om bij dit laatste te beginnen: het is veeleer een feit, dat de abdij van

Egmond tot in de 2e helft der 12e eeuw bewaarplaats was van de oorkonden die de graaf van Holland verwierf, zodat de aanwezigheid van de onderhavige oorkonde in de abdij van Egmond alleen al zo te verklaren is. Er moeten wel dwingende redenen zijn om te veronderstellen, dat de monniken van Egmond aan de inhoud van de hun toevertrouwde grafelijke oorkonden wezenlijke wijzigingen hebben aangebracht. En die zie ik ook t.a.v. deze oorkonde beslist niet.

Ik onderscheid daarom in de overgeleverde tekst van deze oorkonde slechts één interpolatie: het incarnatiejaar 863. De kern zelf van de oorkonde, d.w.z. de gift van de kerk van Egmond met haar bezittingen voorzover gelegen binnen bepaalde grenzen, past geheel in de politiek der laatste Westfrankische Karolingers t.a.v. de graven en de kerkelijke goederen in hun rijk.

Literatuur

1. J.H. Holwerda, *Verlag van de opgraving*, in; Oudheidkundige Mededelingen. Nieuwe reeks IV, Leiden 1924
2. Nico Roymans , *Op zoek naar Pladella Villa*, in: N. Roymans, J. van der Heyden, Ch. Baelemans, Fr. Verachtert, *De negende zaligheid*, Bladel 1975
3. Nieuwbrief AWN-afdeling Peel- en Kempenland januari 2019
4. Gunnar Heinsohn, *Karl der Einfältige*, Zeiteinsprünge, 2001, nr. 4.
5. Th. Ign. Welvaarts, *Geschiedenis van Bladel en Netersel naar de archieven van Postel's abdij*, Eindhoven 1890
6. Th. Ign. Welvaarts, *De Huizine der Frankische Vorsten te Netersel onder Bladel*, Postel 1890
7. August Snieders, *Villa Pladelle, de Giftbrief van 't jaar 922*, Antwerpen 1881
8. H. Camps, *Oorkondenboek van Noord-Brabant tot 1312*, 1. De Meierij van 's-Hertogenbosch (met de heerlijkheid Gemert), eerste stuk (690 - 1294), Den Haag 1979
9. G. W. Leibnitz, *Manifest behelsende het recht ca van Carel III() ende de rechtvaardige beweegredenen van sijn expeditie*, Den GHAag 1703;
10. B. Huydecoper, *Werk van Melis Stoke*, Leiden 1772
11. Stephanus Hanewinkel *Reize door de Majorij*, 2 delen. 's-Hertogenbosch 1799
12. A. Delahaye, *Het Eerste Millennium, Historische Mythen van de Lage landen* (postuum), Bavel 1999
13. Kees Nieuwenhuijsen, *Strijd om West-Frisia. De ontstaansgeschiedenis van het graafschap: 900-1100* (2016) beschrijft hij in de passage over *De oorkonde van 15 juni 923* (p. 34-38)
14. Kees Nieuwenhuijsen, *Het ontstaan van het graafschap Holland. Twee oude bronnen opnieuw bezien*, Holland. Historisch Tijdschrift 2018 nr. 4 ,p. 217-227).
15. A.C. Maas, *Het begin van Frankrijk en Duitsland*, in: Karolingers en Ottonen, Breda 2014
16. G. Beex, *Archeologisch overzicht van de gemeente Bladel*, Brabants Heem 1965
17. A.C.F. Koch, *Oorkondenboek van Holland en Zeeland tot 1299*, Den Haag 1969 1969
18. A.C. Maas, *Kerk en Parochie van Bladel*, Bladel 2001; *Kerk en Parochie van Netersel*, Netersel 2000. De tekst op Wikipedia over Pladella Villa is ontleend aan een artikel van mij lang geleden